

Conservarea și restaurarea monumentelor și siturilor istorice, finalitate a activității de inventariere și catalogare, nu poate fi operațională fără o corectă cunoaștere și poziționare a siturilor în teritoriu; comparativ cu alte tipuri de inventare arheologice realizate în România de-a lungul timpului, considerăm că prioritatea în momentul de față trebuie acordată proiectării, dezvoltării, testării și introducerii bazei de date textuale ca o cale de înregistrare a drepturilor de proprietate¹, urmată de baza de date grafice².

În crearea unei baze de date am avut în vedere următoarele standarde generale:

– *documentarea asupra sitului – încadrare cronologică și culturală*

– *referințe administrativ-teritoriale*

– *poziționarea topografică*

– *scurt istoric al cercetării*

I. Sub voce Sat Bugeac, comuna Ostrov – referințe sistem de proiecție Gauss-Kruger – L.35-139-D-b

I. 1. La vest de vilele de la extremitatea de vest a satului, fortificație trapezoidală ca val și șanț cu dimensiunile de 70×80 m. Descoperită pe baza fotointerpretării fotografiilor aeriene verticale³. Fotografia aeriană permite observarea valurilor duble pe laturile de est, sud și vest. Intrarea în fortificație poate fi prezumată pe baza fotointerpretării pe latura de est (intrarea este ușor descentrată față de axul est-vest al fortificației). Presupunem că acesta⁴ este „castrul roman” menționat în toate repertoriile de specialitate după semnalarea anterioară datorată lui Pamfil Polonic⁵, deși pe harta Marelui Stat Major Român, ediția 1885–1886, scara 1:50 000 adnotată de același autor, o fortificație patrulateră este amplasată la sud de Ceairul lui Marinciu.

¹ Conform art. 5 din Legea 18/1991, monumentele, ansamblurile și siturile istorice fac parte din domeniul public care le asigură conservarea și protecția în funcție de celelalte prevederi legale specifice.

² Dezvoltarea unei baze de date grafice digitale este un proiect de viitor din cauza costului ridicat al soft-ului și hard-ului necesare.

³ Identificarea fortificației pe fotografiile aeriene verticale este meritul integral al lui Al. S. Ștefan (Comunicare la Sesiunea națională de arheologie, 1985).

⁴ TIR, p. 21; v. și Petre Diaconu, Niță Angelescu, *Urme vechi de locuire în colțul de sud-vest al Dobrogei*, în „Revista Muzeelor”, V, 1968, p. 349.

I. 2. Aliniament de tumuli (circa 20–25) pe direcția est-vest, paralel cu faleza brațului Ostrov al Dunării 6 și actualul DN 3 (Ostrov-Constanța). Limita dinspre Ostrov a aliniamentului depășește către vest cimitirul getic descoperit la vest de localitatea Ostrov și se oprește la vest de punctul „Ceairul Bugeac”, unde a fost identificat și cercetat cimitirul Bugeac I. (v. harta 1). Tumuli se înșiruie pe o lungime de 1,5–2 km. Unii, mai bine conservați, au înălțimea de 2–4, alții sunt aproape aplatizați de lucrurile agricole, dar vizibili pe fotografia aeriană. Tumuli nu au fost cercetați arheologic; din mantaua unei movile, parțial distruse, s-au recuperat fragmente de amfore elenistice, ceea ce a condus la supoziția că aparțin epocii Latene⁶. Indiferent ce ar releva cercetarea arheologică, este evidentă inexistența unei contemporaneități între necropola tumulară aliniată și cele două necropole situate la est și la vest de ea. Tot ca ipoteză, bazându-ne și pe contextul geomorfologic al locului, ca și pe amplasarea tumulilor pe o curbă de nivel aproximativ identică, presupunem că au fost utilizați ca repere de drumul limesului, în situația în care nu sunt contemporani cu construirea acestuia. Este de observat că fortificația patrulateră⁸ utilizează în colțurile de sud-vest și sud-est doi tumuli, ceea ce ar pleda pentru apartenența fortificației la o altă arie culturală decât cea romană sau romano-bizantină și posterioară sec. VII d. Chr.

I. 3. Așezarea de epocă timpurie romană cu persistente mărturii de cultură getică, situată pe valea „Ceairul lui Marinciu”⁹, la sud-vest de localitatea Bugeac; distanța în linie dreaptă față de sat nu depășește 1,2–1,5 km¹⁰. După descoperirile arheologice așezarea nu depășește mijlocul

⁵ Cf. P. Polonic, *Cetățile antice de pe malul drept al Dunării (Dobrogea) până la gurile ei*, în „Natura”, 24, 1935, 7, p. 18–26, p. 19.

⁶ V. il. 1; poziția sitului în Lista monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice 1991–14 A 0055 (în continuare va fi denumită – LISTA).

⁷ M. Irina, *Date noi privind necropolele getice de la Bugeac*, c. Ostrov, în „Thraco-Dacica”, VI, 1–2, 1985, p. 76 și nota 16 p. 76.

⁸ V. supra, punctul I, 1.

⁹ LISTA-14 a 0056. Cf. C. Scorpan, *Săpăturile din așezarea getică de la Buceag – Valea lui Marinciu*, în „Pontica”, 2, 1969, p. 43–79.

¹⁰ V. M. Irinia, op. cit., p. 76, nota 14.

secolului II d. Chr.¹¹. În același loc sunt semnalate materiale ceramice romano-bizantine și din secolele X-XI¹².

I. 4. Fortificație patrulateră, situată la nord-est și la vest de intersecția DN 3 cu drumul spre satul Bugeac¹³. Fortificația este mărginită la est de o ravenare naturală perpendiculară pe brațul Ostrov și paralelă cu limita vestică de la sfârșitul secolului trecut al bălții Ciulinoasa (fotografiile aeriene permit observația că balta Ciulinoasa a avut o întindere mai mare în antichitate decât cea pe care o descoperim astăzi ca urmare a lucrărilor de îndiguire a Dunării și drenare a sistemului aferent al bălților).

Limita de nord a fortificației era apărată natural de faleză brațului Ostrov al Dunării; laturile de vest și sud ale fortificației sunt fortificate artificial cu val de pământ și șanț; valul este aproape complet aplatizat de lucrările agricole, dar este încă vizibil pe fotografiile aeriene. Se poate observa încă fortificarea laturii de vest prin exploatarea inteligentă a unor accidente ale reliefului. Fortificația este tăiată în diagonală de DN 3 (km 117–118). În extremitatea de nord-est a fortificației, în dreptul km 118, la 300 metri de malul drept al Dunării a fost cercetat arheologic un cuptor de ars oale din secolele IX–X¹⁴. Fortificația nu este cercetată arheologic¹⁵, dar materialele ceramice răspândite la suprafața solului se datează în epocile Hallstatt, romană, romano-bizantină și secolele IX–XI.

I. 5. Cimitirul I. Bugeac¹⁶ este situat la nord-est de sat între DN Constanța-Ostrov, km 118,8 și brațul Ostrov al Dunării. Cercetat arheologic în 1965, este atribuit secolului IV î. Chr.¹⁷. Deși situate foarte aproape, în lipsa unor cercetări arheologice în fortificația Bugeac-est nu putem conecta necropola plană de incinerare la o fază a fortificației¹⁸.

¹¹ Inventarul mobil descoperit de săpătura de salvare se încadrează în limitele secolului I î. Chr.-sec. II d. Chr.; din cele cinci monede descoperite în săpătură, ultima este frapată în timpul domniei lui Hadrian (118–137). Cf. C. Scorpan, *op. cit.*, p. 75.

¹² Cf. M. Irimia, *Cimitirele de incinerare geto-dacice de la Bugeac-Ostrov*, în „Pontica”, 1968, p. 232.

¹³ Cf. Al. S. Ștefan, *Comunicare la Sesiunea națională de arheologie*, 1985.

¹⁴ Cf. Silvia Baraschi, T. Papasima, *Un cuptor de ars oale din secolele IX–X de pe dealul Bugeac*, în SCIVA, 28, 4, 1977, p. 591–595.

¹⁵ V. și P. Diaconu, N. Angelescu, *op. cit.*, p. 349. Punctul este marcat pe harta marelui Stat Major Român ed. 1885–1886, cu nr. 56 și cu mențiunea autografă „cetate romană” și „Așezare”. Tot P. Polonic, înscris pe aceeași hartă, între fortificația de la est de Bugeac și Dervent – „dig roman”.

¹⁶ Cf. LISTA 14 A 0054.

¹⁷ V. M. Irimia, *op. cit.*, „Pontica”, 1968, p. 194–202.

¹⁸ Este oarecum surprinzător să constatăm absența unor periegeze locale care să-și propună identificarea elementului lipsă al binomului necropolă așezate sau invers.

I. 6. Cimitirul II Bugeac¹⁹, cercetat arheologic în perioada 1966–1984, este situat la sud de sat; porțiunea cercetată a necropolei plane (124 morminte) se află în incinta și proximitatea Secției piscicole Bugeac²⁰.

Necropola plană de incinerare datează din secolele V–VI î. Chr. Nu cunoaștem așezarea căreia îi corespunde necropola.

I. 7. Cimitirul III Bugeac²¹ descoperit în 1984, se află tot pe malul lacului Bugeac în punctul numit „Canara”, la 400–500 metri sud-est de așezarea de epocă romană cercetată pe valea Ceairul lui Marinciu. Necropola plană de incinerare din punctul „Canara” se datează în secolele VI–V î.²² Chr. Nu cunoaștem așezarea căreia îi corespunde.

II. Sub voce sat Galița, comuna Ostrov

II. 1. Dealul Dervent²³, cunoscut de multă vreme în literatura de specialitate, așezare romană suprapusă parțial de fortificație bizantină secolele X–XII cu val de apărare și urme de locuire sporadice din epoca neolitică, epoca bronzului și epoca fierului.

Surplusul de informație privind fortificația de pe dealul Dervent este oferit de fotografia aeriană verticală care permite sesizarea unui al doilea val de apărare (cu șanțul aferent), element tipologic întâlnit și în cazul altor fortificații dobrogene. Tot în înregistrarea aeriană verticală pot fi decelate urme slabe de tumuli între primul și al doilea val de pământ.

II. 2. La gura văii Cuiusgiuc sau Caraghioz²⁴ la un kilometru de satul Galița a fost reperat prin periegează o așezare din secolul al X-lea.

II. 3. Între dealul Dervent și punctul „Mănăstire” se întinde o terasă largă, numită de către localnicii „Draca”. La extremitatea nord-vestică a terasei Draca, la circa 50 metri depărtare de malul brațului Ostrov au fost descoperite fortui morminte de înhumare. După ritual și inventar mormintele par a fi datate din epoca romană. Existența necropolei este numai prezumată pe baza informațiilor orale²⁵, dar se susține prin apropierea de fortificația de pe dealul Dervent.

II. 4. Posibilitatea unei semite a drumului la mesului (via militaris) la est de lacul Bugeac este întărită de observarea unor urme slabe de tumuli pe fotografia aeriană pe linia Galița-Gârlița, dar

¹⁹ LISTA-14 A 0052.

²⁰ M. Irimia, *op. cit.*, p. 202–232; idem, în „Thraco-Dacia” 2, 1981, p. 37–52; idem, „Pontica”, 16, 1983, p. 79–83.

²¹ Idem, p. 76–77.

²² Idem, în „Symposia Thracologica”, 7, 1979, p. 104.

²³ LISTA 14 A 0123.

²⁴ P. Diaconu, N. Angelescu, *op. cit.*, p. 349; v. și LISTA 14 A 0124.

²⁵ Ibidem. loc. cit.

și de informația periegezei din 1967, privind descoperirea unor morminte de epocă romană târzie la marginea de nord a satului Gârlița²⁶. Mormintele au fost descoperite pe dealul Galița la sud de valea Cuiusgiuc (Caraghioz).

II. 5. La 1,5 km în aval de fortificația de pe dealul Dervent, la gura văii „La plantația”, la 250 metri sud de gura văii (toponim vechi al văii – valea Vecinei²⁷), periegeza semnalează materiale ceramice încadrabile cronologic în secolele IX-X. Pe baza lor se prezumă existența unei așezări din această perioadă²⁸. Nu au fost efectuate săpături arheologice.

III. Sub voce sat Gârlița, comuna Ostrov

III. 1. Pe botul de deal de la sud de gura văii Babei, pe malul sudic al lacului Bugeac este cunoscută în literatura de specialitate o fortificație hallstattană cu val și șanț²⁹.

III. 2. Pe dealul Galița, la 500 metri nord-est de satul Gârlița, a fost cercetată prin săpături de salvare o necropolă de epocă feudal timpurie (secolele VIII-X) care suprapune parțial morminte de incinerare de epocă romană (3 morminte) și gropi cu ceramică din epocă bronzului (cultura Coslogeni)³⁰.

IV. Sub voce sat Canlia, comuna Lipnița. referințe sistem de proiecție Gauss-Kruger-L-35-140-C-a.

IV. 1. Punctul Gura Canliei este situat pe promontoriul dinspre Dunăre al dealului Uscat, între văile Canliei și Ghivizlicului Mare³¹. Aici se află o zonă arheologică extrem de bogată, cu suprapuneri de locuire din mai multe epoci – Hallstatt, Latène, roman, romano-bizantin, secolele IX-XI, inclusiv necropolă din secolele I-III, distrusă parțial de arături. Fotografiile aeriene permit observarea unui sistem de fortificații complicat, mai complex decât cel descris de P. Polonic în 1998³². (P. Polonic descrie o fortificație cu dimensiunea laturii de est – 110 m, a celei de sud 200 metri; lățimea șanțului de apărare pe laturile sud-vest, sud și

parțial vest de 10 metri)³³. Deși necercetată arheologic fortificația sau sistemul de fortificații sunt intens citate în literatura de specialitate³⁴. În general, fortificația de epocă romano-bizantină, ale cărei limite nu sunt precizate arheologic, este identificată cu Cimbriana³⁵, garnizoana unității de „milites Cimbriani”.

IV. 2. „La lutărie”³⁶ necropolă birituală (secolele VIII-XI) pe un bot al dealului Canliei, la extremitatea vestică a localității omonime.

IV. 3. „Fântâna lui Adam” necropolă birituală aparținând aceleiași arii culturale cu precedentă, situată „cam în dreptul punctului de ramificație al șoselei ce duce spre Canlia”³⁷.

IV. 4. Pe terasele de pe laturile de vest și sud ale dealului Canliei au fost sesizate prin periegeză așezare și morminte de incinerare din epoca Latene³⁸.

VI. 5. Pe malul Dunării, la gura unui pârâu³⁹, cunoscut de localnici sub denumirea „Dereaua”, în ruptura unui mal situat la o depărtare de 300 metri de zona de la Gura Canliei, a fost depistată de periegeză o așezare din epoca romano-bizantină. Opaițul creștin descoperit în zonă e databil în prima jumătate a secolului al VI-lea⁴⁰.

Inventarierea siturilor arheologice din această zonă extrem de bogată arheologic este îngreunată de lipsa din publicații a unor documente cartografice la scară mare, de lipsa unor cercetări complete care să asigure limitele diferitelor situri cercetate (în general cunoscute numai prin săpături de salvare sau periegeze), ca și de absența unor repere topografice precise. Astfel punctul înscris în lista noastră la poziția IV, 5, poate aparține sitului descris la poziția IV, 1; lipsa unor repere precise și obiective ne-a determinat să le consemnăm separat.

CRISTINA CRĂCIUN

³³ Cf. Gr. Tocilescu, mss 5131, f. 66-67, reprodus de M. Zahariade, în *Moesia Secunda, Scythia și Notitia Dignitatum*, 1988, p. 116-117, fig. 131.

³⁴ Gr. Tocilescu, mss 5131, f. 2, 6, 7, 66-67, 5132, f. 131; P. Polonic, *op. cit.*, p. 19; P. Diaconu, N. Angelescu, *op. cit.*, p. 349; TIR L-35, p. 29, A. Aricescu, în *Quelques précisions sur la carte de la Scythia Minor*, în „Dacia”, 14, 1970, p. 301-302; I. Barnea, Gh. Ștefan, în „Limes”, 9, p. 17; R. Vulpe, în „Pontica”, 5, 1972, p. 216, V. și Cf. M. Irimia, în „Pontica”, 14, 1981, p. 67-122; Al. S. Ștefan, Comunicare la Sesiunea națională de arheologie, 1985.

³⁵ NDOr. 40, 27.

³⁶ R. Harhoiu, *Necropola birituală de la Canlia, j. Constanța*, în „Pontica”, 5, 1972, p. 565-575.

³⁷ P. Diaconu, N. Angelescu, *op. cit.*, p. 351.

³⁸ D. Vâlceanu, „Urme de viețuire antică la Gura Canliei”, în SCIV, 1, XVIII, 1962, p. 141-144.

³⁹ P. Diaconu, N. Angelescu, *op. cit.*, p. 351; v. și fig. 4 p. 350.

⁴⁰ *Ibidem*.

²⁶ V. infra, p....

²⁷ Toponimul figurează pe harta Marelui Stat Major Român, an 1885-1886, scara 1.50 000.

²⁸ P. Diaconu, N. Angelescu, *op. cit.*, p. 349.

²⁹ Sondaj S. Morintz în anul 1964. V. și LISTA 14 A 0132.

³⁰ Săpături de salvare în perioada 1968 (C. Cârjan) și 1969 (R. Ocheanu) cf. „Dacia”, XIII, 1969, Cronica săpăturilor arheologice, p. 528, nr. 128 și „Dacia” XIV, 1970, Cronica săpăturilor arheologice, p. 453, nr. 122. V. și C. Cârjan, *Necropola de epocă feudal timpurie de la Gârlița-Ostrov-Săpăturile efectuate în 1969*, în „Pontica”, 2, 1969, p. 111-134 (limitele necropolei, p. 111; datare, p. 128; gropi de epocă bronzului, p. 129-132).

³¹ v. LISTA 14 A 0057.

³² Punctul este marcat pe harta Marelui Stat Major Român adnotată de Pamfil Polonic, ed. 1885-1886, la poziția 54 cu mențiunea „cetate romană”.